

Мрежа FISCAL:

Подобрување на дијалогот за поголема финансиска транспарентност на општините, со фокус на парафискалните давачки

БОГДАНЦИ

Содржината на овој документ, неговата имплементација и резултатите од проектот се единствена одговорност на Finance Think, Agora, Квантум Прима и Лаг Агро Лидер и не ги одразуваат ставовите на Европската Унија.

Мрежа FISCAL:

Подобрување на дијалогот за поголема финансиска транспарентност на општините, со фокус на парафискалните давачки

БОГДАНЦИ

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Содржината на овој документ, неговата имплементација и резултатите од проектот се единствена одговорност на Finance Think, Агора, Квантум Прима и Лаг Агро Лидер и не ги одразуваат ставовите на Европската Унија.

СОДРЖИНА

1. ВОВЕД	4
2. ДЕМОГРАФСКИ И ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ	5
2.1 Демографски тенденции	5
2.2 Економски профил	7
3. БУЏЕТСКА ТРАНСПАРЕНТНОСТ	11
3.1 Финансирање	11
3.2 Расходи и инвестиции	16
3.3 Улога на парафискалните давачки	20
4. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ	25

ЛИСТА НА ГРАФИКОНИ И ТАБЕЛИ

Графикон 1: Витална статистика	5
Графикон 2: Тенденции кај младото, старото и кај населението на работоспособна возраст	6
Графикон 3: Додадена бруто-вредност и бруто-инвестиции по жител	7
Графикон 4: Додадена бруто-вредност по сектор во 2019 година (во мил. ден.)	8
Графикон 5: Коефициенти на локализација по сектор и по тип на фирма	9
Графикон 6: Тенденции во невработеноста	10
Графикон 7: Структура на приходите и реализација за периодот 2014 – 2020 година	12
Графикон 8: Структура на приходите по категории и ставки во 2019 година	13
Графикон 9: Движење на приходите по жител и зависност на општината од централната власт	14
Графикон 10: Движење на приходите по поединечни ставки	15
Графикон 11: Структура на расходите и реализација за периодот 2014 – 2020 година	16
Графикон 12: Структура на расходите по категории и ставки во 2019 година	17
Графикон 13: Движење на расходите по жител и учество на капиталните расходи	18
Графикон 14: Индикатори на алокација на средствата	19
Графикон 15: Учество на парафискалните давачки во вкупните приходи и во приходите од сопствени извори	20
Графикон 16: Структура на парафискалните давачки 2019- 2020 година	21
Табела 1: Парафискални давачки, перцепција за товар и насоки за постигнување оптимум	22

1. ВОВЕД

Општина Богданци се наоѓа во јужниот дел на Југоисточниот плански регион, до границата со Република Грција, и претставува најмала градска средина според површината опфаќајќи приближно четири проценти (114,56 км²) од истиот регион. Општината е составена од четири населени места и е една од погусто населените градски средини во регионот со 65,22 жители на км², малку пониско од републичкиот просек од 72,16 жители на км².¹ Во однос на природните ресурси, општината е лоцирана во климатско поднебје погодно за развој на земјоделството и шумарството. Дополнително, општината изобилува и со богато природно и културно-историско богатство.²

Во регионален контекст, општина Богданци е шеста во регионот според нивото на економски развој со проценета додадена бруто-вредност (БДВ) по жител од 314 илјади денари во 2019 година.³ Од друга страна, општината има меѓу најниските нивоа на инвестиции во споредба со градските средини во регионот, приближно 50 илјади бруто-инвестиции по жител во истата година.⁴ Општина Богданци важи за една од потранспарентните општини со индекс на активна транспарентност од 78,6 проценти во 2021 година.⁵ Конечно, општината има висока зависност од централниот буџет во регионот (77,3 проценти од вкупните приходи во 2019 година), каде што од вкупното финансирање на општината 14,9 проценти се канализираат во капитални инвестиции, што ја прави претпоследна општина во регионот според тој индикатор во 2019 година.

¹ Процената на бројот на жители и просечната годишна стапка на пораст на населението се врши според податоците во пописите од 2002 година и од 2021 година под претпоставка дека населението расте / опаѓа со константна годишна стапка на пораст. Пресметаните индикатори се однесуваат на 2019 година.

² Подетални информации за регионот во Стратегијата за регионален развој на Република Северна Македонија 2021-2031 година, проверете на <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fmfs.gov.mk%2Ffiles%2FStrategija-Za-RRR.pdf&chunk=true>

³ Целата анализа најчесто се однесува на 2019 година и на периодот пред таа година поради нетипичната пандемишка 2020 година.

⁴ Процените се пресметани врз основа на регионалната статистика за додадена бруто-вредност и бруто-инвестиции од Државниот завод за статистика.

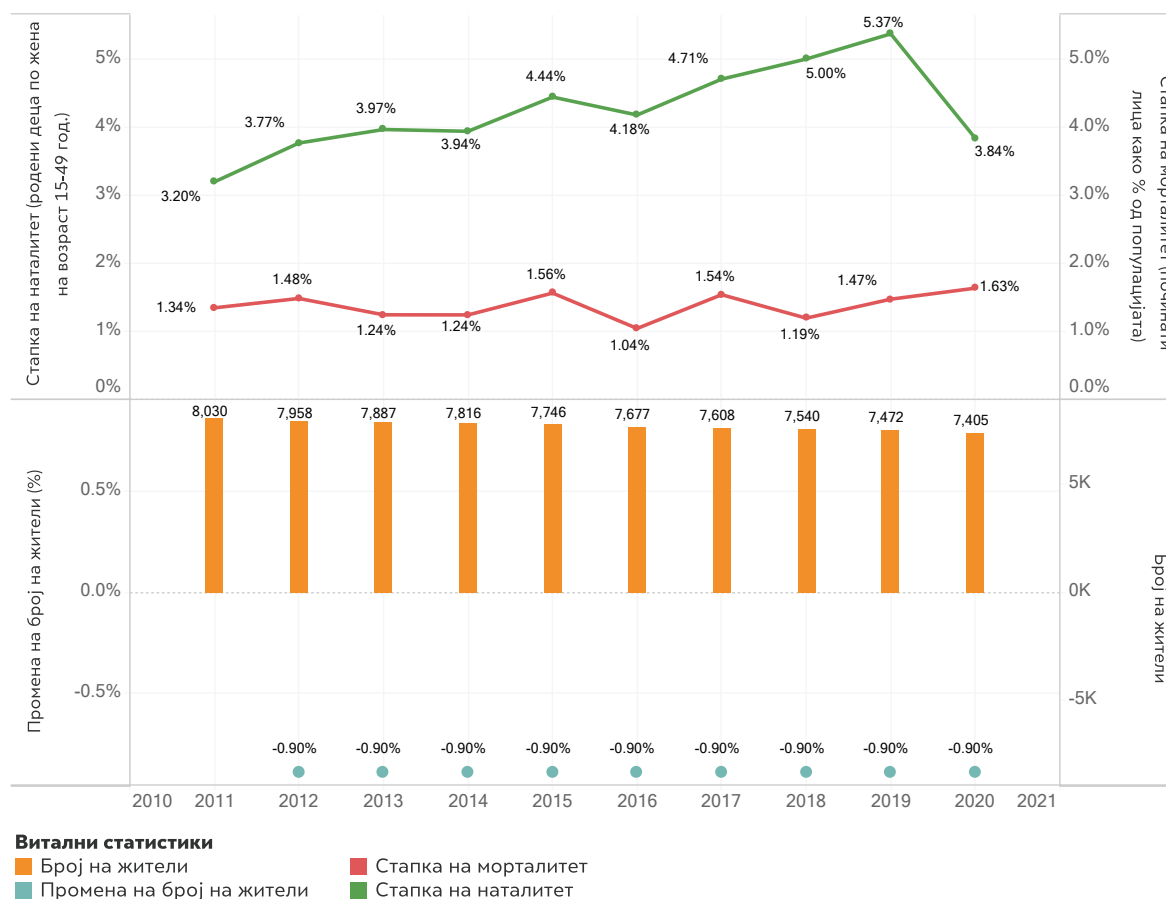
⁵ Индексот е развиен од страна на Центарот за граѓански комуникации, се пресметува врз основа на податоци собрани преку структурирани прашалници каде што на секое прашање се доделуваат бодови. Индексот се движи од 0 до 100 проценти, каде што поголема вредност значи поголема транспарентност. Детално за методологијата на индексот проверете на <https://www.ccc.org.mk/images/stories/akt21.pdf>

2. ДЕМОГРАФСКИ И ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ

2.1 ДЕМОГРАФСКИ ТЕНДЕНЦИИ

Богданци има неповолни тенденции во поглед на главната витална статистика (графикон 1). Има просечна годишна стапка на пад на бројот на жители од -0,9 проценти што резултира во проценет број на жители од 7.405 во 2020 година. Пандемијата на ковид-19 дополнително ја влоши состојбата и предизвика умерен пораст во грубата стапка на морталитет на 1,63 проценти во 2020 година. Дополнително, стапката на наталитет има нагорна тенденција до 2019 година кога достигнува максимум од 5,37 проценти, за во текот на пандемијата да падне на 3,84 проценти.⁶ Влошените демографски тенденции би се одразиле негативно врз економскиот развој на Југоисточниот регион и би го отежнале остварувањето на целите за рамномерен економски развој во Република Северна Македонија.

Графикон 1: Витална статистика

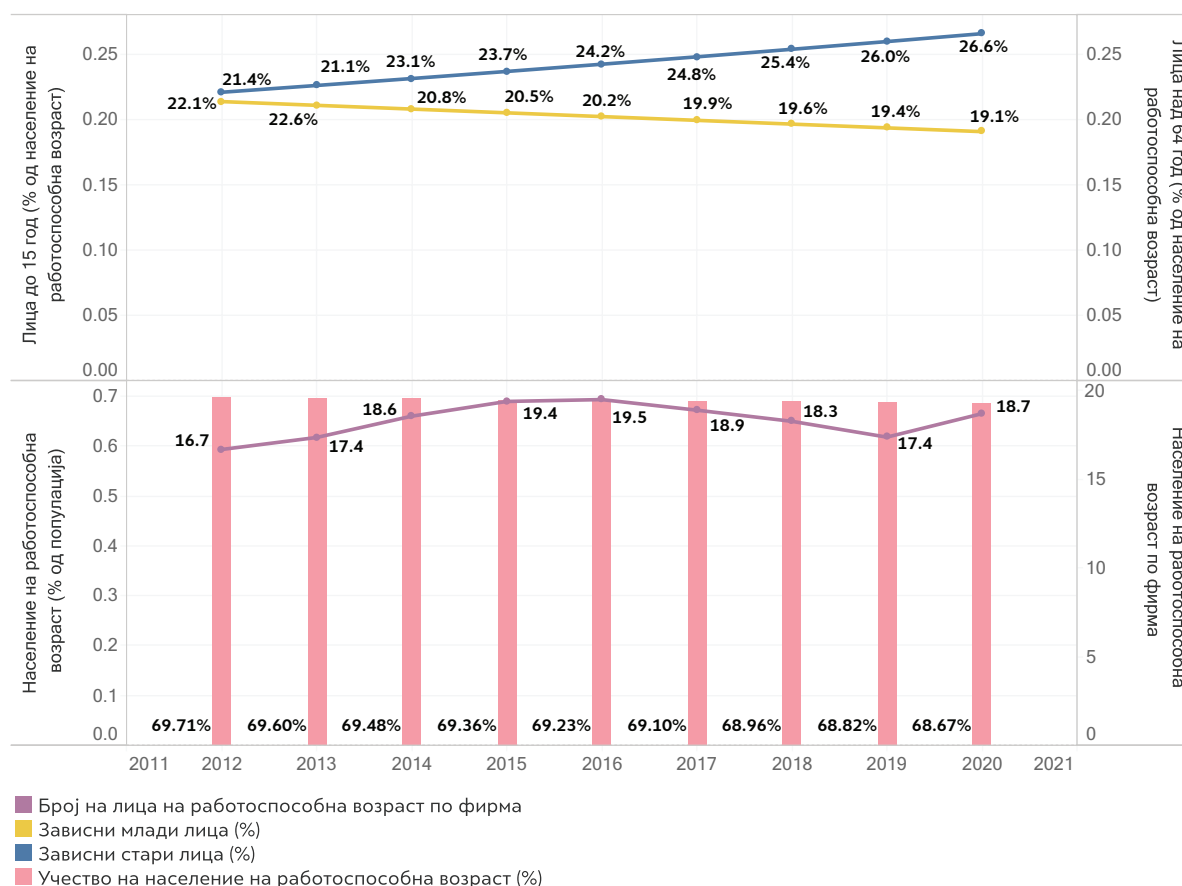

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

⁶ Стапката на наталитет е пресметана како однос на број на живородени деца и број на жени на возраст од 15 до 49 години.

Дополнително, учеството на населението на работоспособна возраст во вкупното население континуирано опаѓа од 69,7 проценти во 2012 година до 68,7 проценти во 2020 година (графикон 2).⁷ До 2016 година, порастот на бројот на население на работоспособна возраст го надминува порастот на бројот на фирми предизвикувајќи пораст во индикаторот од 17 лица на работоспособна возраст по фирма на приближно 20 лица по фирма во општината. Сепак, индикаторот има надолна динамика по 2016 година и опаѓа до 17 лица по фирма во 2019 година. Од друга страна, континуирано расте бројот на стари жители (повозрасни од 64 години) во однос на населението на работоспособна возраст. Во 2012 година, односот бил приближно три стари лица на 14 лица на работоспособна возраст, додека во 2020 година тој однос изнесува приближно три наспроти 11. Односот на зависност во поглед на младите лица континуирано опаѓа и се движи приближно две деца (помлади од 15 години) на 10 лица на работоспособна возраст.

Графикон 2: Тенденции кај младото, старото и кај населението на работоспособна возраст

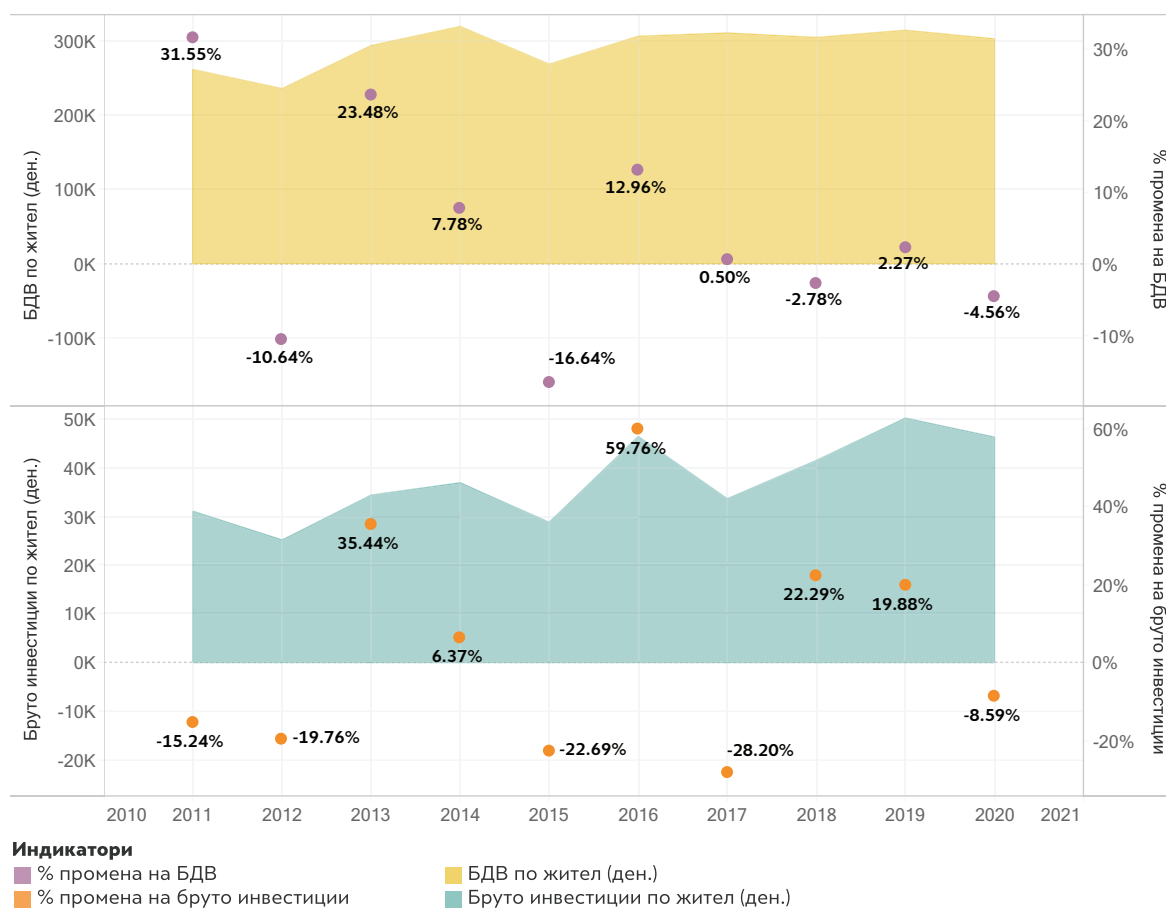
Извор: Пресметѝки врз основа на податоѝци од Државниот завод за статистиѝка

⁷ Во оваа анализа, како население на работоспособна возраст се третира популацијата на возраст 15-64 години.

2.2 ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ

Економската активност во Богданци забележува значителни осцилации во изминатата декада. Додадената бруто-вредност по жител⁸ значително осцилира до 2016 година, со значаен пораст и пад и кулминира во 2014 година на ниво од 319 илјади денари. По 2016 година следуваат години на стагнација каде што БДВ по жител гравитира околу 310 илјади денари. Во текот на пандемијата индикаторот има умерен пад што резултира во 302,5 илјади БДВ по жител во 2020 година. Слично, бруто-инвестициите по жител варираат значително во текот на целиот период на анализа. Бруто-инвестициите го достигнуваат својот максимум во 2019 година од 50,2 илјади по жител, по што следува пад во текот на пандемијата и враќање на нивото од 2016 година.

Графикон 3: Додадена бруто-вредност и бруто-инвестиции по жител

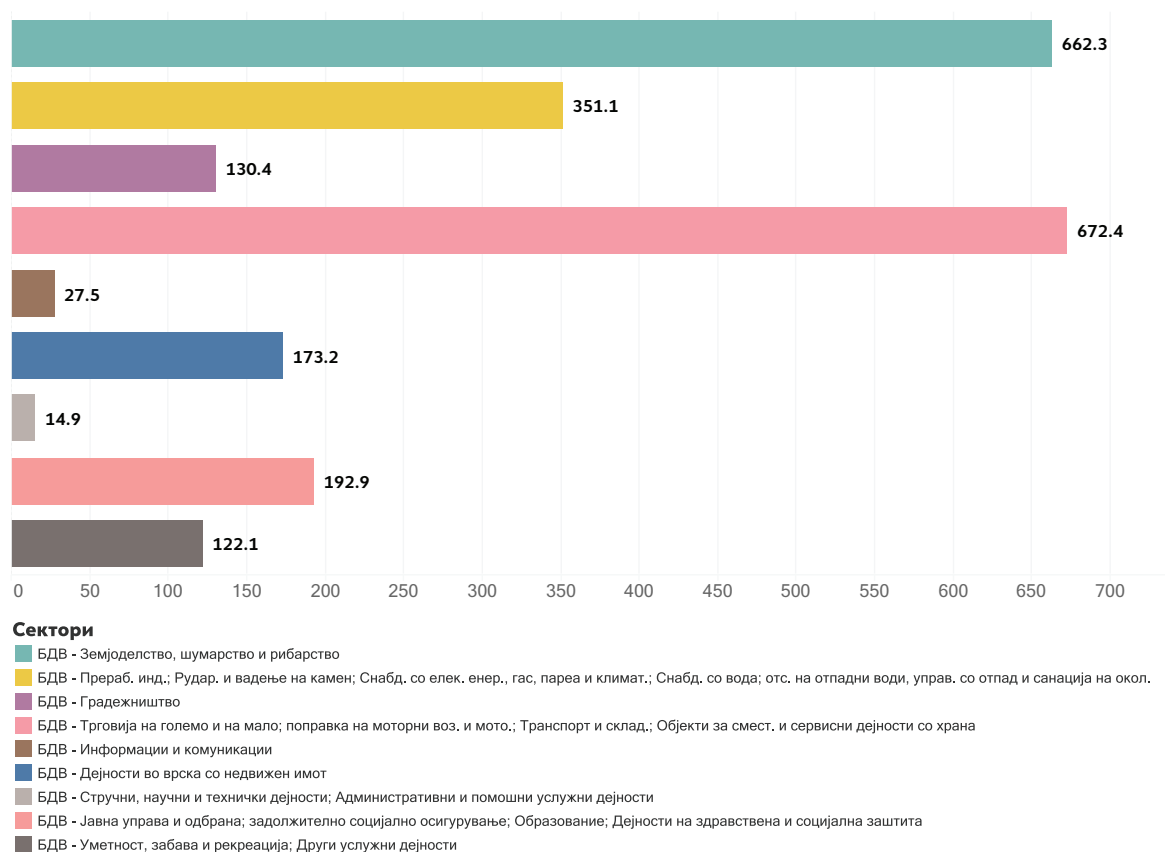

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

⁸ Податоци за додадената бруто-вредност од Државниот завод за статистика се достапни на ниво на сектор и по региони. Проценетата БДВ на ниво на општина се пресметува пропорционално според учеството на бројот на фирми во општината во однос на бројот на фирми во регионот за дадениот сектор. На ист начин се проценуваат и бруто-инвестициите по општина.

Во поглед на секторската распределба на додадената бруто-вредност, во Богданци доминираат услужните дејности поврзани со трговија, поправка, транспорт и сместување. Втор позначаен сектор е земјоделскиот, кој заедно со доминантниот сектор придонесува 56,9 проценти кон вкупната БДВ во 2019 година. Дополнително, значајна е динамиката по сектори, каде што земјоделскиот сектор има значајни негативни тенденции по 2014 година, при што го губи доминантното место во локалната економија, додека услужните дејности поврзани со трговија, поправка, транспорт и сместување и преработувачката индустрија надополнета со традиционалните сектори како што се рударство и вадење камен и снабдување со електрична енергија, гас, пареа и вода бележат стапка на пораст во последната декада. Од друга страна, се забележува намалување на значењето на дејностите поврзани со недвижен имот по 2016 година.

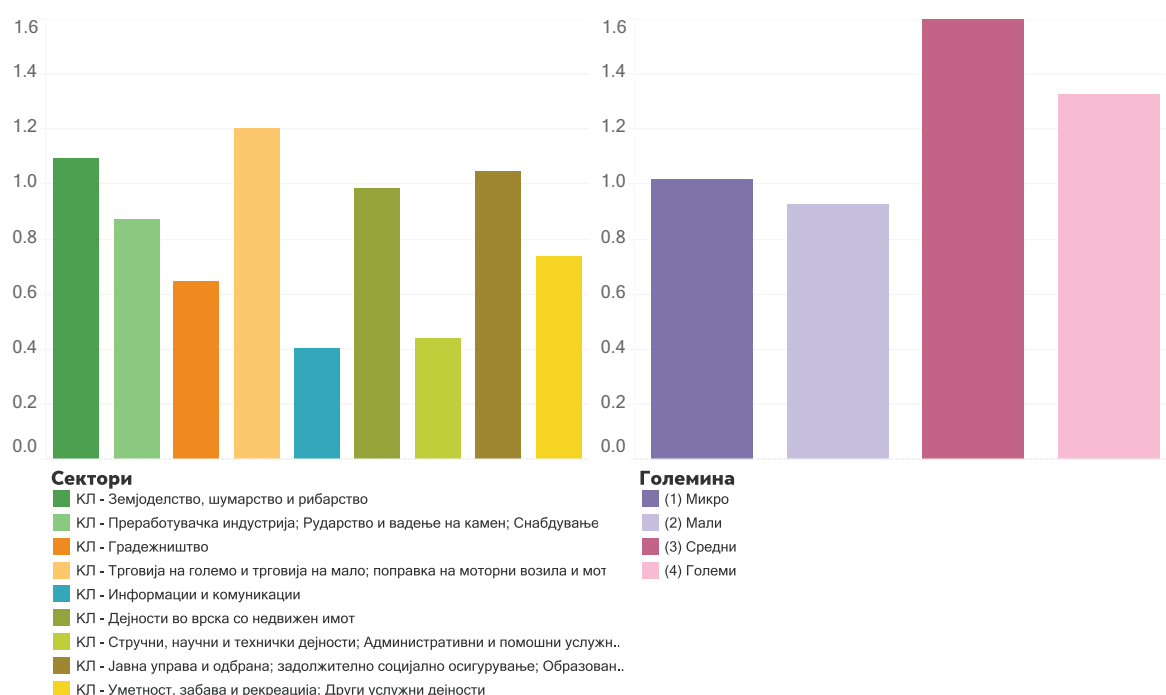
Графикон 4: Додадена бруто-вредност по сектор во 2019 година (во мил. ден.)

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

Исто така, клучна е улогата на општина Богданци во регионален контекст во однос на локализација на одреден вид економска активност и одреден тип фирми. Графикон 5 го покажува просечниот коефициент на локализација по сектори и по големина на фирмите.⁹ Доколку коефициентот е поголем од еден, тогаш општината има повисок процент од дадениот сектор / тип на фирма во споредба со своето учество во вкупната регионална економска активност / во вкупниот број фирми во регионот. Во однос на локализацијата на одредени сектори, евидентен е повисокиот коефициент на локализација за доминантните сектори, услужните дејности поврзани со трговија, поправка, транспорт и сместување и земјоделството, шумарството и рибарството, додека за голем дел од другите сектори коефициентот останува понизок од еден. Од друга страна, во другите услужни дејности општина Богданци игра помаргинална улога во регионален контекст. Во однос на локализацијата на одреден тип фирми, Богданци има повисок степен на локализација на големи и средни фирми во однос на регионот, што е нетипично за помалку населените општини. Сепак, блискоста до поголемите општини како што се Гевгелија и Валандово овозможува поширока и мобилна работна сила во тој регион и развој на средни и големи фирми.

Графикон 5: Коефициенти на локализација по сектор и по тип на фирма

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

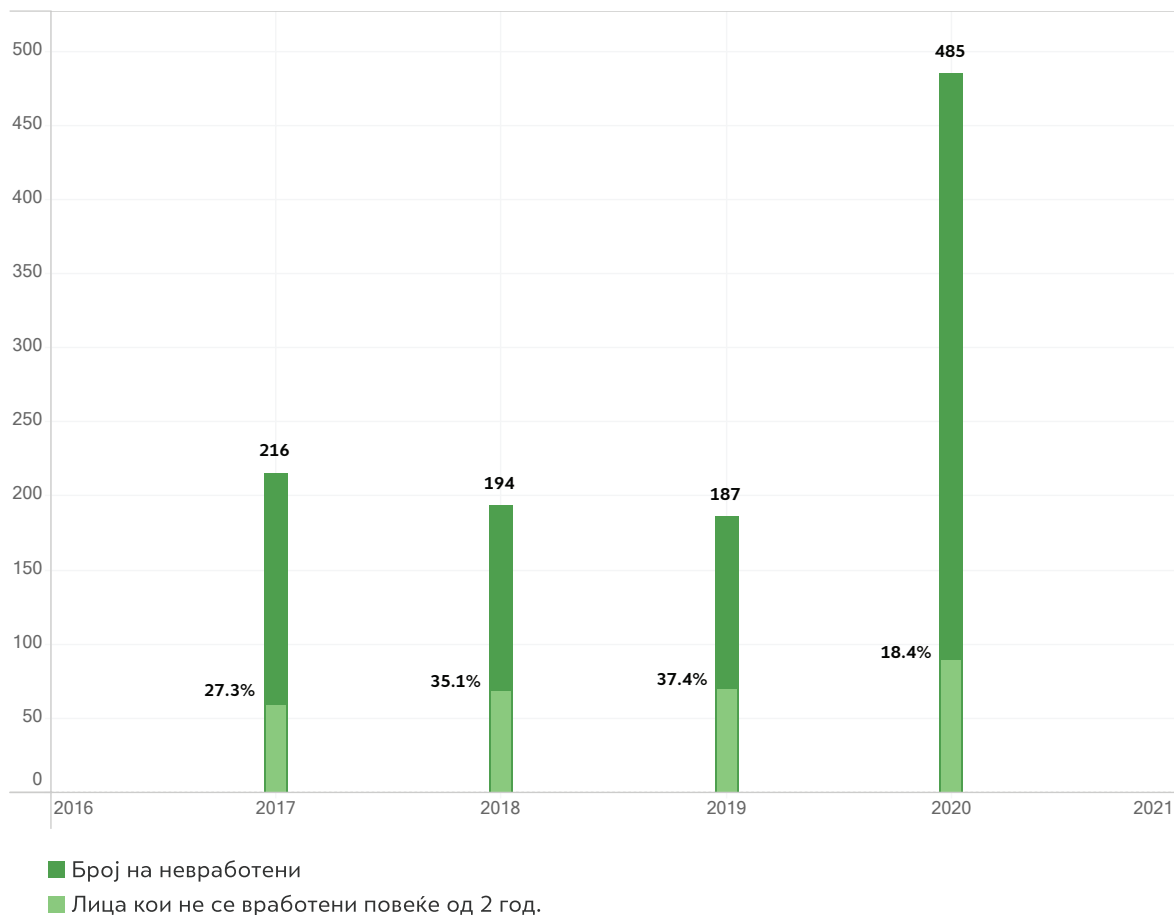
⁹ Коефициентот на локализација се дефинира како:

$$L_{ji} = \frac{X_{ji}}{X_j} / \frac{X_i}{X_{total}}$$

каде што X_{ji} е БДВ на дадениот сектор / бројот на тип фирми $j=1,...,n$ за општината i ; X_j е БДВ на дадениот сектор / бројот на тип фирми j во регионот; X_i е вкупната БДВ / вкупниот број фирми во општината i ; X_{total} е вкупната БДВ / вкупниот број фирми во регионот.

Југоисточниот регион во изминатата декада континуирано има стапка на активност повисока од просекот на ниво на Северна Македонија и разликата од просекот се намалува во периодот 2011-2014 година за повторно да почне да расте по 2014 година. Слични се тенденциите во стапките на вработеност и на невработеност. Стапката на вработеност во Југоисточниот регион во 2019 година е поголема од просекот за 16 процентни поени и изнесува 63,3 проценти, додека стапката на невработеност е помала за 11 процентни поени и изнесува 6,3 проценти. Во однос на тенденциите во општина Богданци, невработеноста се намалува во последните три години пред пандемијата (графикон 6). Невработеноста, во апсолутен број, во последните три години пред пандемијата опадна од 216 во 2017 година на 187 невработени лица во 2019 година, за да кулминира на 485 во 2020 година. Учеството на младите лица во бројот на невработени падна до пет проценти пред пандемијата, иако за време на пандемијата тој процент расте на 10,7. Од друга страна, процентот на лица што е тешко да се вработат (повеќе од две години време за чекање за работа) останува значаен, посебно достигнува над една третина по 2017 година што укажува на тесен пазар на труд во локални рамки. При заздравувањето на економијата во периодот по пандемијата се очекува невработеноста да се врати на старата патека.

Графикон 6: Тенденции во невработеноста

Извор: Агенција за вработување

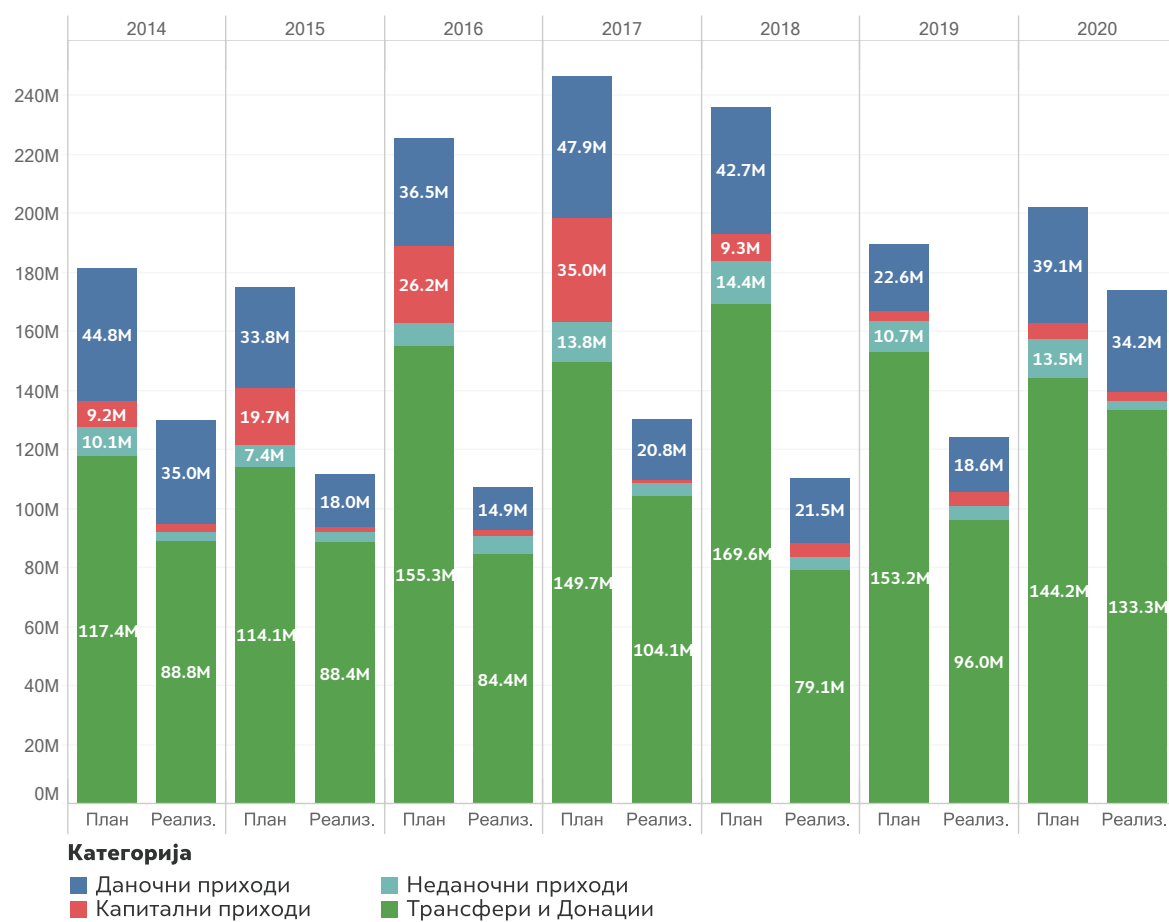
3. БУЏЕТСКА ТРАНСПАРЕНТНОСТ

Буџетската транспарентност на единиците на локалната самоуправа (ЕЛС) е значајна како од аспект на информирање на даночните обврзници што го полнат општинскиот буџет, така и од аспект на информирање на граѓаните за која намена ги трошат средствата. Покрај генералното ниво на активна транспарентност, Општина Богданци покажува умерено ниво на буџетска транспарентност. Завршните сметки на Општината (на трицифрено ниво) за периодот 2014-2020 година се достапни за јавноста. Исто така, Општината објавува план на буџет, серија буџет и завршни сметки на подетално (шестцифрено) ниво за периодот 2018-2020 година. Во продолжение следува анализа на податоците од завршните сметки во поглед на финансирањето, трошоците, вложувањата и улогата на парафискалните давачки.

3.1 ФИНАНСИРАЊЕ

Како и сите општини во Северна Македонија, Богданци се финансира од централниот буџет и од сопствени средства собрани преку различни даночни и неданочни основи или зајмувања. Во структурата на приходите главна улога играат трансферите и донациите. 77,3 проценти од вкупните приходи на општината се по основа на донации и трансфери. Во 2019 година достигнаа 96 милиони денари, кои во целост се состојат од трансфери од централната власт (графикон 7). Трансферите од централна власт значително се зголемуваат во последните три години и ја прави Општина Богданци една од позависните општини во Северна Македонија. Следуваат даночните приходи со учество од 15 проценти во вкупните приходи и во износ од 18,6 милиони денари и неданочните приходи (4,1 проценти) во износ од 5,1 милиони денари за истата година. Во однос на динамиката, значаен е падот во даночните приходи, посебно во периодот 2014-2016 година, кога даночните опаѓаат од 35 милиони на 14,9 милиони денари, а по 2016 година остануваат во распон од 18,5 до 21,5 милиони, со исклучок на пандемијата кога растат до 34,2 милиони денари. Од друга страна, впечатливо е и спротивставеното движење на даночните и на неданочните приходи, односно падот на даночните приходи се надополнува со пораст на неданочните и обратно. Во поглед на реализацијата на планираните приходи, очигледно е преоптимистичкото планирање во периодот 2016-2018 година и значајното потфрлање на планираните приходи. Значајна пониска реализација се забележува во сите категории. Тоа може да е резултат на преголеми очекувања од централната власт, несоодветно планирање на неданочните приходи, или поголема волатилност и непредвидливост на економската активност на бизнис-секторот.

Графикон 7: Структура на приходите и реализација за периодот 2014 – 2020 година

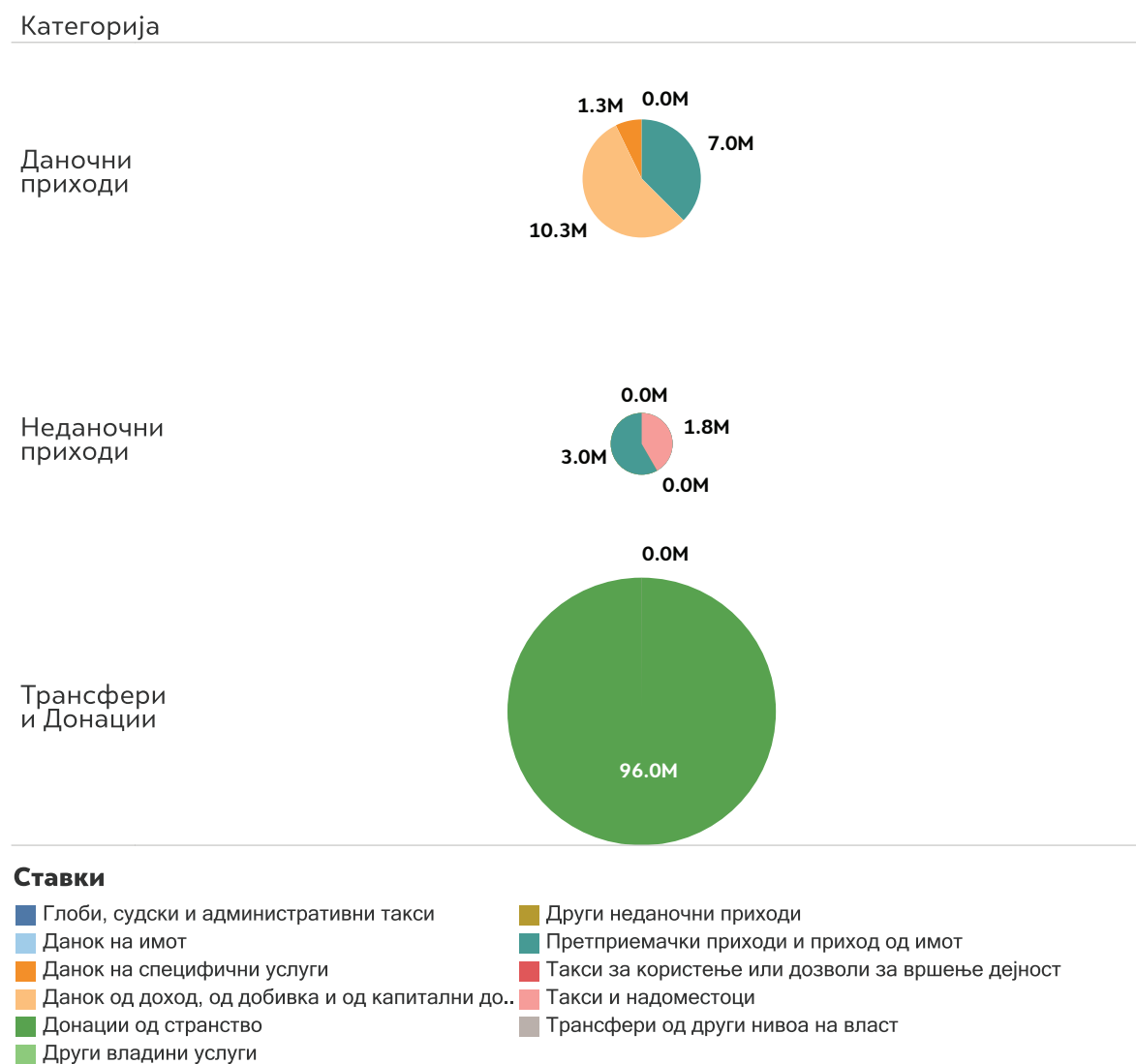

Извор: Завршна сметка и предлог-буџет на Општина Ја

Графикон 8 ја покажува структурата на приходите на подетално ниво за 2019 година земајќи ги предвид трите доминантни категории приходи. Во најдоминантната категорија (трансфери и донации), целиот износ отпаѓа на трансфери од централната власт. Во рамките на даночните приходи, повеќе од една половина (55,4 проценти) доаѓаат од данокот на специфични услуги, а приближно една третина од данокот на имот, додека во рамките на неданочните приходи, 58,8 проценти се такси и надомест. Тенденцијата е големината на питата за даночните и за неданочните приходи постепено да расте на сметка на намалувањето на питата за трансфери и донации.

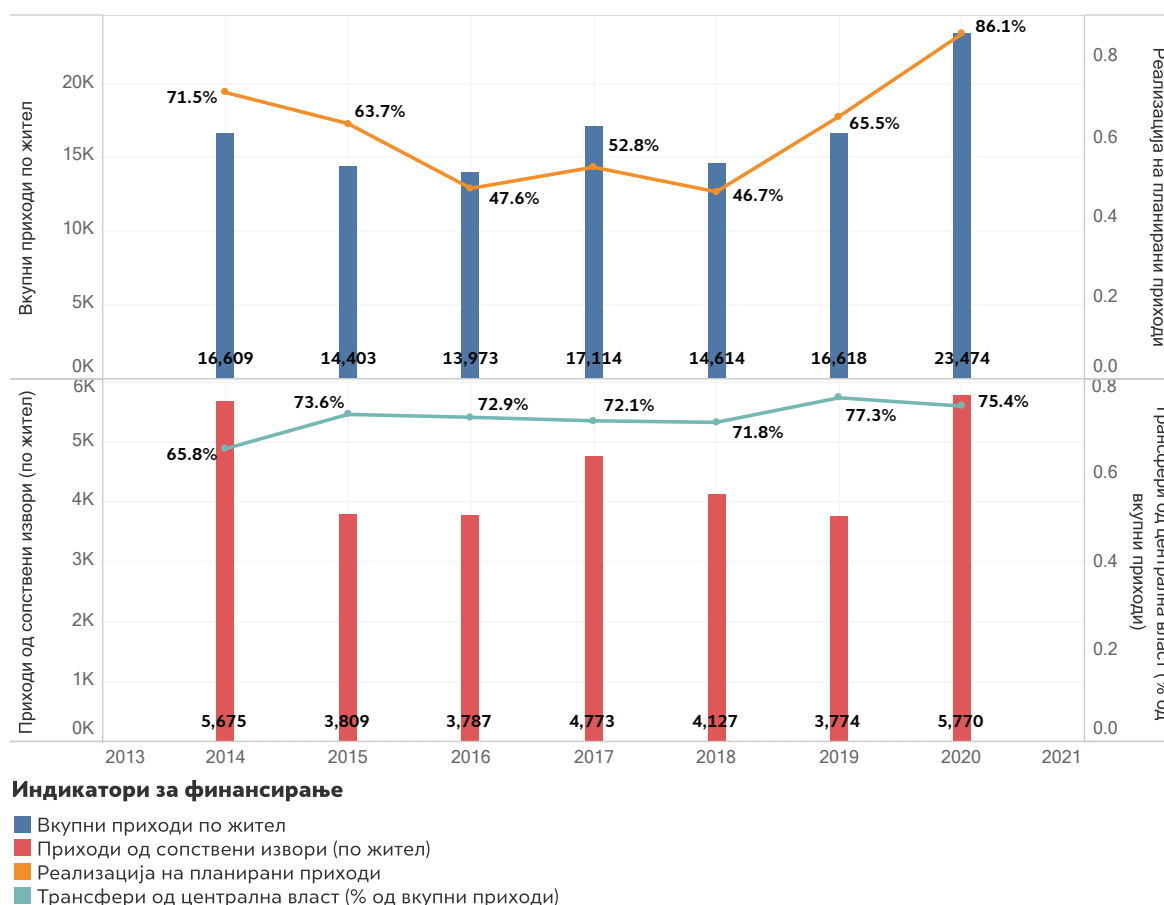
Графикон 8: Структура на приходите по категории и ставки во 2019 година

Извор: Завршна сметка на Ойшџинаџа

Графиконот 9 ја илустрира динамиката на движење на приходите по жител и зависноста на Општината од финансирањето од централната власт. Очигледно, динамиката на движење на вкупните приходи значително зависи од тоа како Општината акумулира финансии од сопствени извори. Во 2019 година, вкупните приходи по жител изнесуваат 16.618 денари, додека приходите од сопствени извори по жител изнесуваат 3.774 денари. Дополнително, впечатлива е пандемиската година кога има скок во реализацијата на планираните приходи во однос на претходниот период, тогаш приходите од сопствени извори по жител достигнуваат максимум од 5.770 денари, но, сепак, зависноста од централната власт останува на високо ниво од 75,4 проценти. Нестабилната динамика на приходите од сопствени извори ја става под прашалник одржливоста на финансирањето, посебно за малите општини како Богданци.

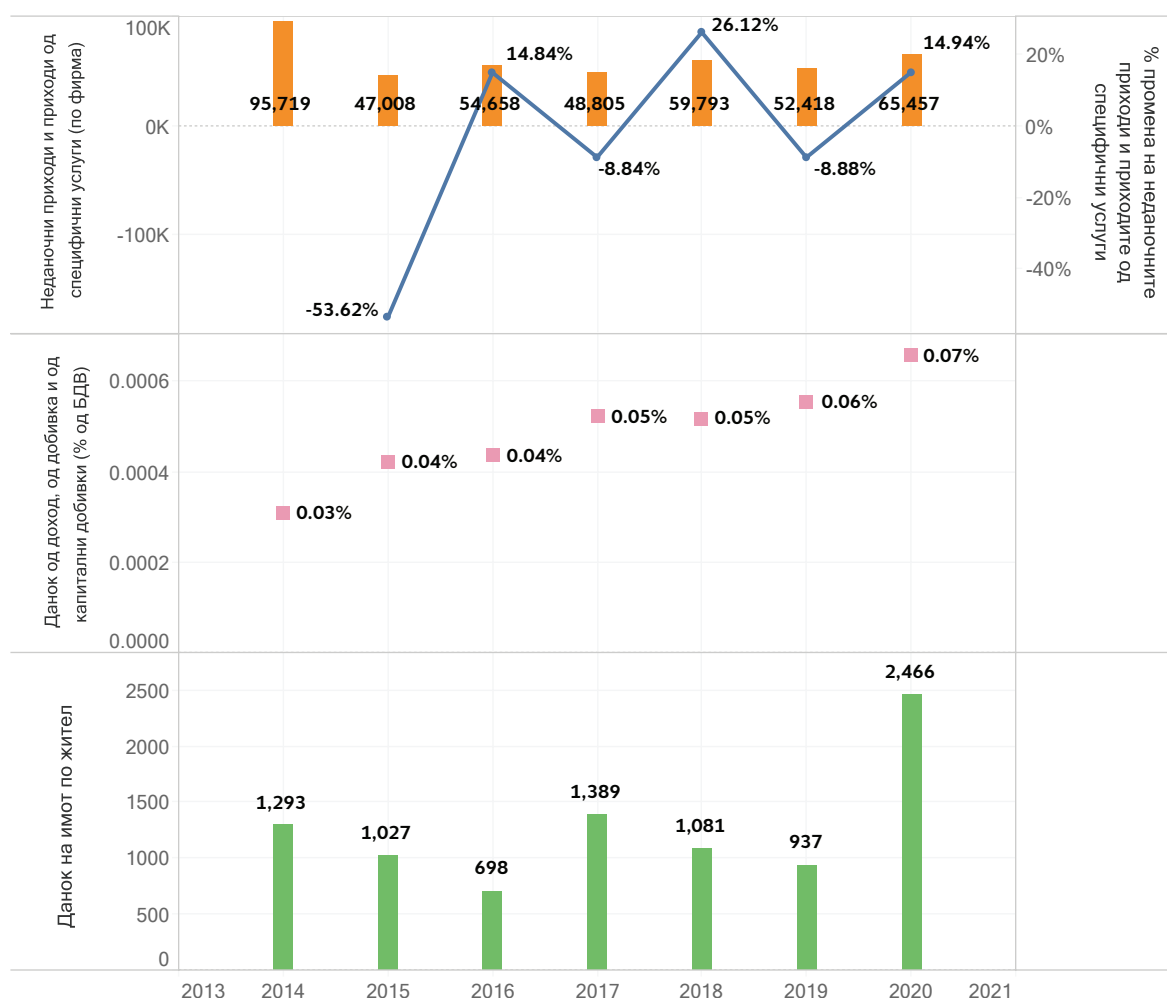
Графикон 9: Движење на приходите по жител и зависност на општината од централната власт

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика и завршната сметка на Општината

Конечно, сегрегацијата на приходите по поединечни ставки дава слика за стабилноста на изворите на финансирање. Графикон 10 покажува слична динамика во данокот на имот по жител во два тригодишни периоди еднопосредно пред пандемијата. Прво, индикаторот има повисока вредност, па почнува да паѓа во наредните две години. Впечатлива е пандемиската година кога данокот на имот расте за 2,5 пати и достигнува максимум од 2.466 денари. Данокот на доход, добивка и капитални добивки како процент од БДВ се удвојува од 2014 година до 2019 година и продолжува да расте во текот на пандемијата достигнувајќи 0,07 проценти. Од друга страна, неданочните приходи и приходите од специфични услуги покажуваат значајна нестабилност. Иако значајно пораснале по 2015 година во однос на бројот на фирми, склони се на повремени падови вклучувајќи ги падовите од 8,8 проценти во 2017 година и во 2019 година.

Графикон 10: Движење на приходите по поединечни ставки

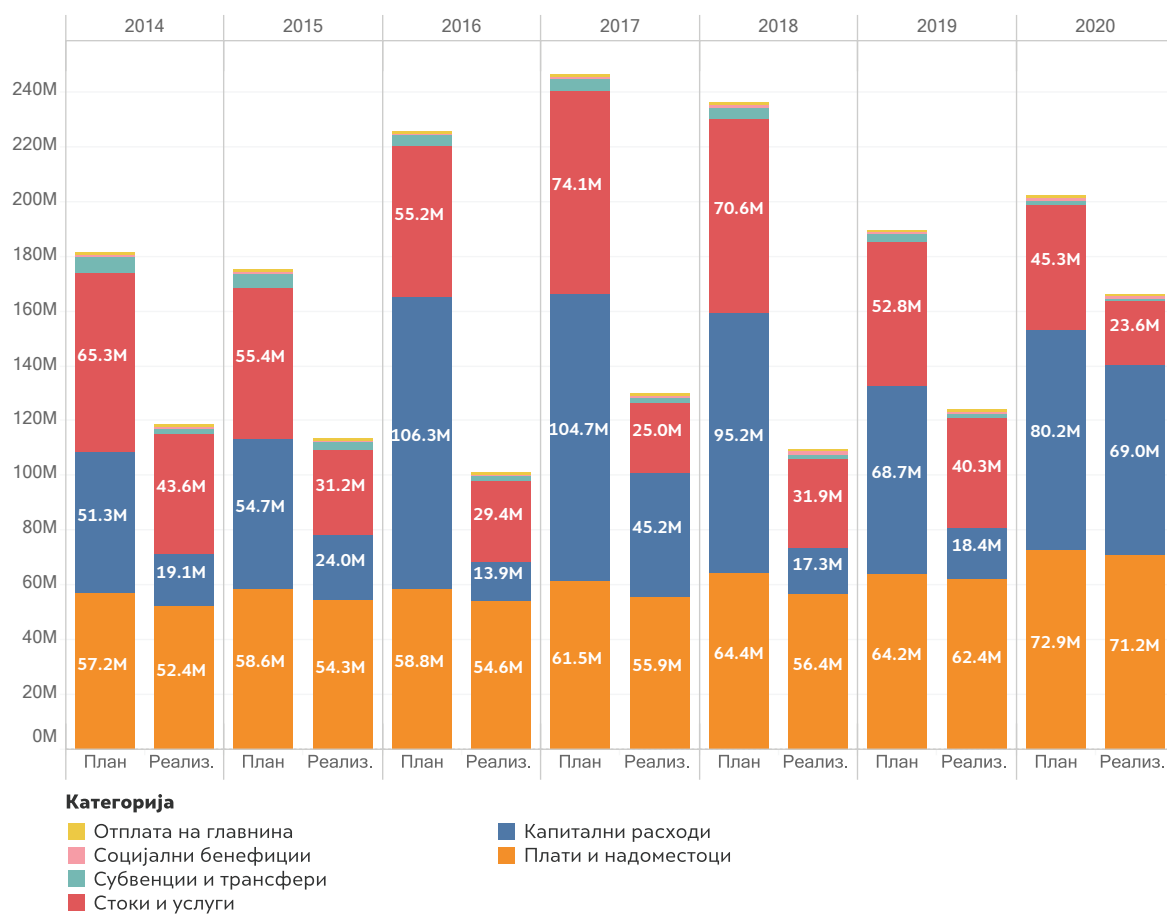

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика и завршната сметка на Општината

3.2 РАСХОДИ И ИНВЕСТИЦИИ

Во рамките на расходната структура на завршните сметки, генерално, општина Богданци алоцира 97 проценти од средствата во три категории: плати и надомест, капитални инвестиции и стока и услуги. Платите и надоместот заземаат доминантно место (50,2 проценти во 2019 година) и, главно, растат за периодот 2014-2020 година, вклучувајќи ја и пандемиската година кога има пораст на оваа категорија од значителни 14,1 проценти во однос на претходната година. Стоката и услугите се втора категорија по големина во завршните сметки, со учество од 32,5 процента во вкупните расходи во 2019 година, со исклучок на 2017 година и 2020 година, кога се намалуваат за сметка на значајниот пораст на капиталните расходи во тие години. Капиталните расходи растат за 375 проценти во текот на пандемијата, иако во претходните две години имаат едни од пониските нивоа за периодот на анализа. Во однос на реализацијата на планираните расходи, евидентна е ниската реализација на капиталните расходи, посебно пред пандемијата, кога процентот не може да достигне ни 50.

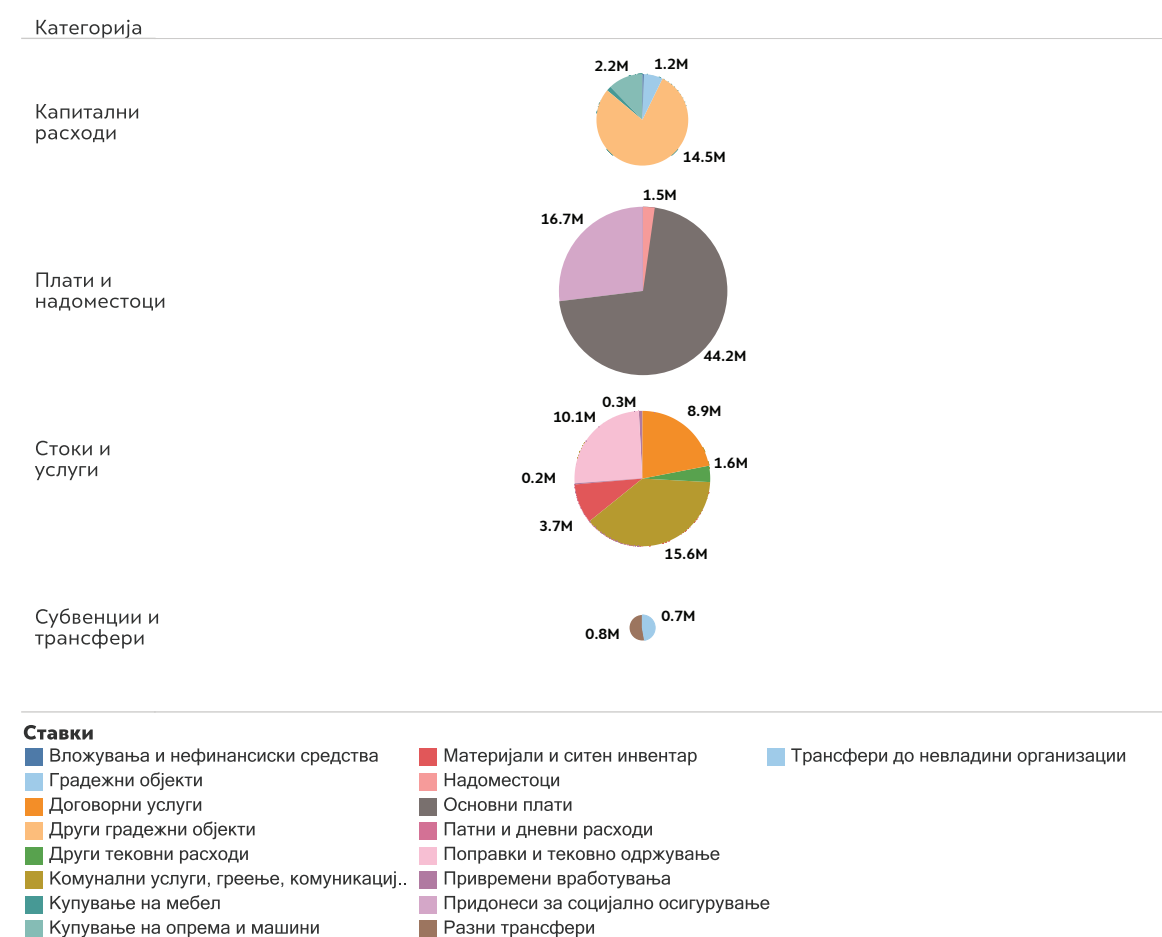
Графикон 11: Структура на расходите и реализација за периодот 2014 – 2020 година

Извор: Завршна сметка и предлог-буџет на Општина Богданци

Графикон 12 ја покажува деталната структура на расходите во 2019 година. Повеќе од две третини од најмасивната категорија на расходната страна се основни плати во износ од 44,2 милиони денари, додека другиот дел отпаѓа на придонеси и надомест. Во однос на капиталните инвестиции, 78 проценти од инвестициите припаѓаат на ставката други градежни објекти, додека 12 проценти се насочени кон купување машини и опрема (во износ од 2,2 милиона денари). Приближно две третини од категоријата стока и услуги се однесува на тековно одржување, комунални услуги, греење и транспорт. Конечно, речиси една половина од категоријата субвенции и трансфери се одвојуваат за недефинирана ставка, разни трансфери. Значајното учество на недефинираните ставки (како што се, други градежни објекти и разни трансфери) укажува на потребата на поголема и подетална транспарентност на Општината.

Графикон 12: Структура на расходите по категории и ставки во 2019 година

Извор: Завршна сметка на Општина Боѓанци

Графиконот 13 ја прикажува динамиката на движење на расходите по жител, улогата на капиталните расходи во вкупните расходи и реализацијата на расходите. Се забележува дека постои одредена поврзаност меѓу улогата на капиталните инвестиции, реализацијата и расходите. Динамиката на расходите по жител и реализацијата на вкупните расходи е детерминирана од реализацијата на капиталните расходи и нивното растечко учество во вкупните расходи. Во 2016 година, капиталните расходи учествуваат со само 13,8 проценти, а нивната реализација е на најниско ниво од 13,1 проценти. Во истата година, расходите по жител се на минимум од 13.162 денари. Во 2020 година, кога кулминира нивото на расходите по жител и надминуваат 22 илјади денари, учеството и реализацијата на капиталните расходи се на солидно ниво што значајно ја подобрува сликата за реализацијата на вкупните расходи.

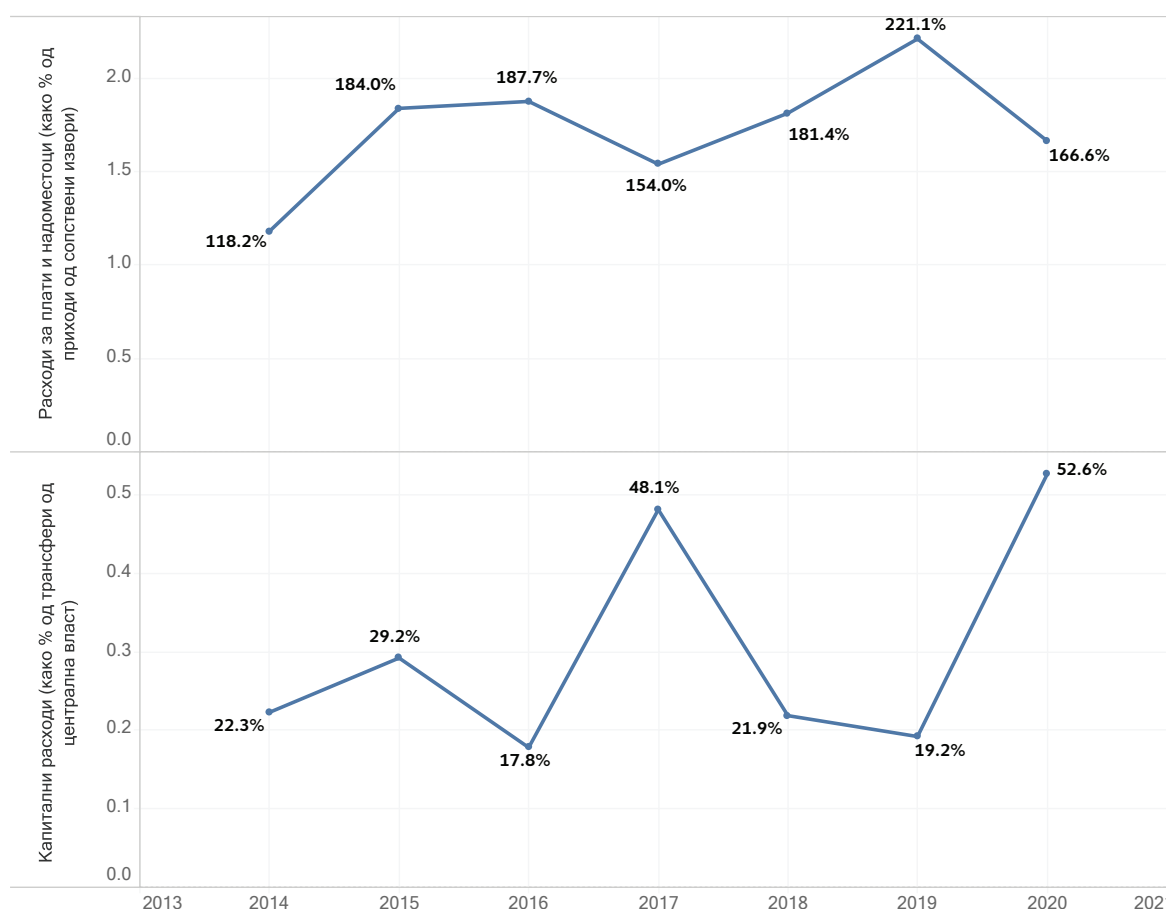
Графикон 13: Движење на расходите по жител и учество на капиталните расходи

Извор: Пресмејки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика и завршната сметка на Општината

Конечно, комбинирањето на информациите од приходната и од расходната страна овозможува оценка на тенденциите во начинот на трошење на парите на граѓаните. Графикон 14 прикажува два односа, односот на платите и надоместот и приходите од сопствени извори и односот на капиталните расходи во однос на трансферите од централната власт. Првиот индикатор покажува колку Општината е способна да ги покрие обврските за плати од сопствени извори, а вториот колку во просек еден денар пренесен од централната власт се канализира во капитални инвестиции. Првиот индикатор има значајно влошување, додека вториот покажува одредена нестабилност. Богданци речиси успева да го удвои првиот индикатор во периодот 2014-2019 година и во 2019 година да изнесува 221 проценти, што значи дека Богданци не може да покрие ни една половина од својата најголема расходна ставка од сопствени извори. Сепак, во текот на пандемијата, истиот индикатор опаѓа и покажува дека на секој еден денар собран од сопствени извори, општината издвојува 1,67 денар за плати и надомест. Во поглед на вториот индикатор, со исклучок на 2015 година, 2017 година и 2020 година, општина Богданци од секој еден денар добиен од централната власт канализира околу 0,2 денари во капитални инвестиции. Сепак, истиот индикатор достигнува максимум во текот на пандемијата кога една половина од добиеното од централната власт се канализира во капитални инвестиции.

Графикон 14: Индикатори на алокација на средствата

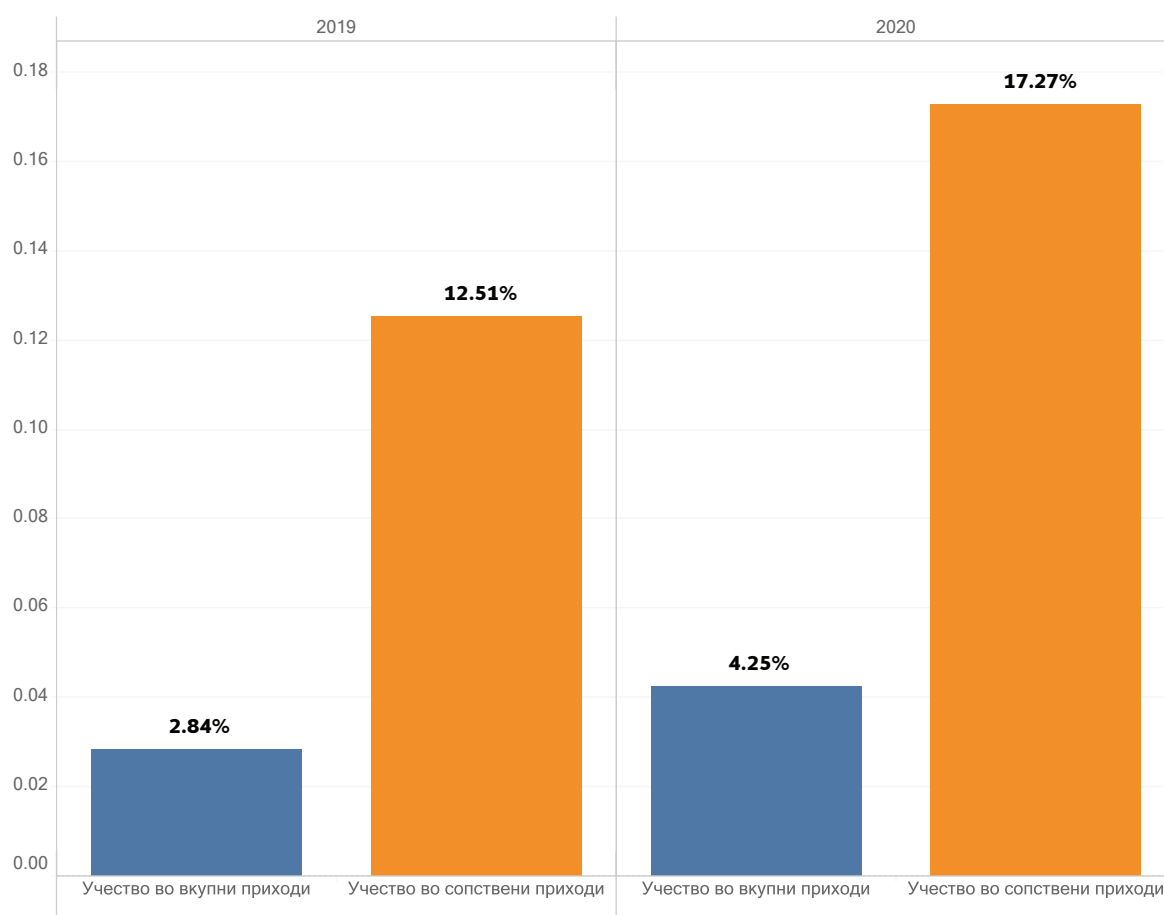

Извор: Завршна сметка на Општинаа

3.3 УЛОГА НА ПАРАФИСКАЛНИТЕ ДАВАЧКИ

Додека одреден фокус е ставен на транспарентноста на расходите, целосно се игнорира транспарентноста на приходната страна, особено донесувањето и наплатата на парафискалните давачки, како значајни извори од сопствени приходи на ЕЛС. Програмата за економски реформи 2022 – 2024¹⁰ година ја идентификуваше потребата за консолидирање на парафискалните давачки како мерка за структурни реформи. Во овој контекст, Општина Богданци собира умерен износ средства преку парафискални давачки. Во 2019 година, учеството на парафискалните давачки во вкупните приходи изнесува 2,8 проценти, додека учеството во приходите од сопствени извори 12,5 проценти (графикон 15). Шоковите од пандемијата и намаленото финансирање од сопствени извори го зголемија учеството на парафискалните давачки во сопствените приходи на 17,3 проценти, додека учеството во вкупните приходи порасна на 4,3 проценти.

Графикон 15: Учество на парафискалните давачки во вкупните приходи и во приходите од сопствени извори

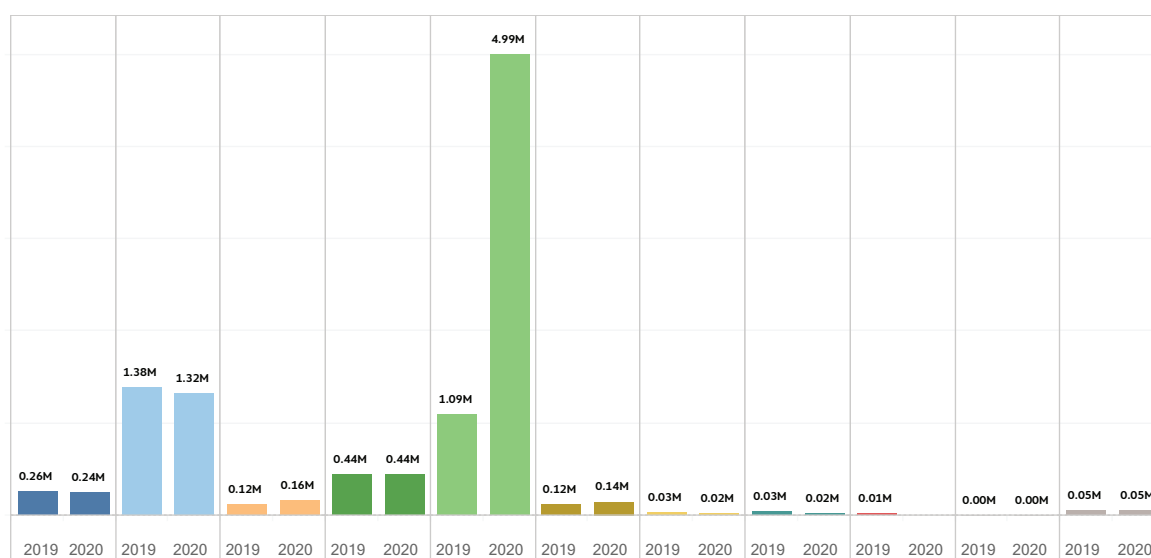

Извор: Завршна сметка на Општина Богданци

¹⁰ Достапна на https://finance.gov.mk/wp-content/uploads/2022/01/ERP-2022-2024_MKD.pdf? x tr sl=mk& x tr tl=en& x tr hl=en-US& x tr pto=wapp

Графикон 16 ја покажува деталната структура на парафискалните давачки. 82 процента од парафискалните давачки се состојат од три ставки: надомест за уредување градежно земјиште, комунална такса за истакнување фирма и комунална такса за користење улици. Приходите од надомест за уредување на градежно земјиште изнесуваат 1,1 милион денари во 2019 година, но растат за речиси петпати во текот на пандемијата, на пет милиони денари. Другите две големи ставки стагнираа или опаднаа во текот на пандемијата. Имено, комуналните такси за истакнување фирма паднаа од 1,38 милион на 1,32 милион денари во текот на пандемијата, додека комуналните такси за користење улици останаа на истото ниво од 440 илјади денари. Иако парафискалните давачки имаат ограничена улога во финансирањето на Општината, нивното значење доаѓа до израз во текот на кризи и неповолни економски услови.

Графикон 16: Структура на парафискалните давачки 2019-2020 година

Давачка

- Административни такси кои се плаќаат за списите и дејствијата кај органите на општината
- Комунална такса за истакнување на фирма, односно назив на деловна просторија
- Комунална такса за користење на просторот пред деловни простории за вршење на дејност
- Комунална такса за користење на улици со патнички, товарни, моторни возила, автобуси, специјални возила и моторцикли
- Надомест за уредување на градежно земјиште
- 2% од наплатените премии за осигурување на моторни возила (каска) и осигурување од одговорност од употреба на моторните возила
- Други комунални такси
- Други локални такси
- Комунална такса за привремен престој
- Такси за диплома и сертификат
- Такси за запишување

Извор: Завршна сметка на Општината

Табела 1 прави преглед на парафискалните давачки во Општина Богданци. Колона еден ги изнесува парафискалните давачки; колона два, три и четири прикажуваат колкави се приходите на Општината за дадената давачка во 2020 година, колкаво е учеството во вкупните приходи на Општината и учество во сопствени приходи; колона пет ја претставува перцепцијата на компаниите за оптовареност од конкретната давачка; колона шест дава приказ дали приходите се користат за наменски цели или за сопствени приходи на Општината; и колона седум дава насока за постигнување оптимум.

Табела 1: Парафискални давачки, перцепција за товар и насоки за постигнување оптимум

Назив	Вкупен приход за Општината, во денари	Учество во вкупни приходи	Учество во сопствени приходи	Перцепција за товар	Сопствени приходи / Наменска употреба	Постигнување оптимум
Комунална такса за привремен престој		0,00 %	0,00 %		Наменски	
Комунална такса за истакнување фирма, односно назив на деловна просторија	1.319.000	0,76 %	3,09 %	Најчесто застапена и голем товар	Сопствен	1. Да се намали износот 2. Да се усогласи според прометот на компанијата 3. Дигитализација на поднесокот
Комунална такса за користење улици со патнички, товарни, моторни возила, автобуси, специјални возила и мотоцикли, што се плаќа при регистрација на возилата	444.303	0,26 %	1,04 %	Умерено голем товар	Сопствен	Да се зголеми наменското користење за улици
Други комунални такси	16.800	0,01 %	0,04 %			
Комунална такса за користење на просторот пред деловни простории за вршење дејност	156.493	0,09 %	0,37 %	Административен товар	Сопствен	1. Дигитализација на поднесокот 2. Да се приспособи тарифата според локацијата на просторот
Комунална такса за истакнување реклами и објави		0,00 %	0,00 %		Сопствен	Дигитализација на поднесокот
Комунална такса за користење плоштади и друг простор во градовите и другите населени места со цел изложување предмети, приредување изложби и забавни приредби за вршење дејност		0,00 %	0,00 %			Дигитализација на поднесокот

Надомест за уредување градежно земјиште	4.990.286	2,87 %	11,68 %	Умерено голем финансиски товар Голем административен товар	Наменски	1. Да се зголеми наменското користење на приходите за еколошки цели, одржување и уредување јавните површини 2. Дигитализација на поднесокот
Надомест за добивање лиценца за угостителска дејност во ноќен бар, кабаре, диско клуб и диско клуб на отворен простор		0,00 %	0,00 %		Сопствен	
Административни Такси кои се плаќаат за списите и дејствијата кај органите на општината	239439	0.14%	0.56%	Административен товар	Сопствен	Дигитализација на поднесокот
Други локални такси	17.550	0,01 %	0,04 %		Наменски	Дигитализација на поднесокот
Такси за диплома и сертификат	1.000	0,00 %	0,00 %		Сопствен	Дигитализација на поднесокот
Такси за запишување	54.660	0,03 %	0,13 %		Сопствен	Дигитализација на поднесокот
2 % од наплатените премии за осигурување моторни возила (каска) и осигурување од одговорност од употреба на моторните возила	140.763	0,08 %	0,33 %	Административен товар	Сопствен	Дигитализација на поднесокот

Извор: Завршна сметка на Општина Боѓанци за 2020 година; сироведена анкета и фокусна група со компании; пресметка на авторите.

Резултатите покажаа дека административниот товар на компаниите е релативно поголем товар, во споредба со финансискиот товар. Во административниот товар се опфатени: времето потребно за усогласување / администрирање со ПФД; време потрошено за подготовка на документација; време потрошено за поднесок и комуницирање со службениците; и време потрошено за корекции. Оттука, дигитализацијата на услугите преку електронски поднесок и администрирање е приоритет. Компаниите сметаат дека е потребно да се зголеми информирањето на компаниите (преку интернет-страницата и на друг начин), особено за придобивките за нивниот бизнис и обврските околу локалните давачки.

Во поглед на перцепцијата за товар за специфични давачки, компаниите ја наведуваат фирмарината како најчеста парафискална давачка. Иако главната констатација е дека локалните парафискални давачки не претставуваат голем товар за компаниите, тие бараат да се утврдуваат прогресивно, односно соодветно на големината и прометот на компаниите или според други критериуми.

Од аспект на наменското користење на приходите (делумно или целосно), освен кај давачките за: такса за привремен престој и уредување градежно земјиште и други локални такси; кај другите давачки, приходите се користат како сопствени приходи на Општината, без специфична намена. Кај давачките за уредување градежно земјиште, приходите од оваа давачка се користат за реализирање на програмата за уредување градежно земјиште на општината (за изградба на објекти на комунална инфраструктура заради непречен пристап до градежна парцела од јавен пат, поставување водоводна, фекална и атмосферска канализација и др. инсталација со приклучоци до градежна парцела). Кај таксата за привремен престој, според законот, средствата се наменети за општа туристичка пропаганда и информативна дејност и за подобрување на условите за престој на туристите и се користат според посебно донесени програми од Владата и Советот на Општина. Во таа насока, потребно е да се зголемат на противуслугите на Општината за наплатените локални давачки. Кај приходите од други локални такси, средствата се користат за обезбедување средства за финансирање, изградба, реконструкција, одржување и заштита на општинските патишта и улици во општина Богданци.

Постигнувањето оптимум на парафискалните давачки во Општина Богданци е детално наведено во последната колона од табела 1. Потребно е:

- Унапредување на дигитализацијата на поднесокот на барањата и нивното администрирање;
- Зголемување на наменското користење на примените приходи за намената за која се уплатени давачките;
- Да се намали фирмарината и да се приспособи според големината на прометот на компанијата;
- Давачките да бидат приспособени пропорционално на големината и на локацијата на компанијата (за давачките поврзани со реклама и такса за користење на просторот пред деловните простории).

4. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Економската активност во Богданци забележува значителни осцилации во изминатата декада. Додадената бруто-вредност по жител значително осцилира до 2016 година, а потоа следуваат години на стагнација, но и умерен пад во текот на пандемијата. Во поглед на секторската распределба на додадената бруто-вредност, доминираат услужните дејности поврзани со трговија, поправка, транспорт и сместување, од една страна, и земјоделскиот сектор, од друга страна. Овие две глобални групи заедно придонесуваат со 56,9 проценти кон вкупната БДВ во 2019 година.

Покрај генералното ниво на активна транспарентност, Општина Богданци покажува солидно ниво на буџетска транспарентност. Завршните сметки на општината (на трицифрено ниво) за периодот 2014-2020 година се достапни за јавноста. Исто така, Општината објавува план на буџет, серија буџет и завршни сметки на подетално (шестцифрено) ниво за периодот 2018-2020 година. Како и сите општини во Северна Македонија, Богданци се финансира од централниот буџет и од сопствени средства собрани преку различни даночни и неданочни основи или зајмувања. Во структурата на приходите 77,3 проценти од вкупните приходи на општината се по основа на донации и трансфери. Трансферите од централна власт значително се зголемуваат во последните три години и ја прави Општина Богданци една од позависните општини во Северна Македонија. Во рамките на расходната структура на завршните сметки, генерално, општина Богданци алоцира 97 проценти од средствата во три категории: плати и надомест, капитални инвестиции и стока и услуги. Платите и надоместите заземаат доминантно место (50,2 проценти во 2019 година) и, главно, растат за периодот 2014-2020 година. Стоката и услугите се втора категорија по големина во завршните сметки, со учество од 32,5 процента во вкупните расходи. Капиталните расходи растат за 375 проценти во текот на пандемијата, иако во претходните две години имаат едни од пониските нивоа за периодот на анализа.

Парафискалните давачки се значајни и од аспект на прибирање сопствени извори на средства, но и од аспект на оптовареност на компаниите и генерирање поконкурентна бизнис околина. Во 2019 година, учеството на парафискалните давачки во вкупните приходи изнесува 2,8 проценти, додека учеството во приходите од сопствени извори 12,5 проценти. 82 процента од парафискалните давачки се состојат од три ставки: надомест за уредување градежно земјиште, комунална такса за истакнување фирма и комунална такса за користење улици. Резултатите покажаа дека административниот товар на компаниите е релативно поголем товар, во споредба со финансискиот товар. Во административниот товар се опфатени: времето потребно за усогласување / администрирање со ПФД; време потрошено за подготовка на документација; време потрошено за поднесок и комуницирање со службениците; и време потрошено за корекции. Оттука, дигитализацијата на услугите преку електронски поднесок и администрирање е приоритет.

Препораките за Општина Богданци, за унапредување на финансиската транспарентност и оптимизација на парафискалните давачки се следни:

- Општината да продолжи да ги објавува планот за буџет и завршните сметки на шест цифрено ниво, и да го унапреди форматот, во формат лесен за обработка на податоци;
- Да се подобри структурата на трошење на средствата, во корист на развојната компонента;
- Да се зголеми самоодржливоста на Општината, во финансирање на платите и трошоците за стоки и услуги во мера на капацитетот за прибирање сопствени приходи;
- За постигнувањето оптимум на парафискалните давачки во Општина Богданци потребно е:
 - Унапредување на дигитализацијата на поднесокот на барањата и нивното администрирање;
 - Зголемување на наменското користење на примените приходи за намената за која се уплатени давачките, со фокус на: комунална такса за користење улици со патнички, товарни, моторни возила, автобуси, специјални возила и мотоцикли, што се плаќа при регистрација на возилата; надомест за уредување градежно земјиште;
 - Да се намали фирмарината и да се приспособи според големината на прометот на компанијата;
 - Давачките да бидат приспособени пропорционално на големината и на локацијата на компанијата (за давачките поврзани со реклама и такса за користење на просторот пред деловните простории).

